

Vážený pán

Ing. arch. Pavol Ižvolt, PhD.

Pamiatkový úrad Slovenskej republiky

Cesta na Červený most 6

814 06 Bratislava

V Bratislave, 8. augusta 2023

Vec: Stanovisko Národného komitétu ICOMOS Slovensko k Rezolúcii o možnostiach a spôsoboch zastrešovania hradných objektov

Na zasadnutí Odbornej sekcie hradov a fortifikácií (ďalej len „sekcie“), ktoré sa konalo na pôde Pamiatkového úradu Slovenskej republiky (ďalej len Pamiatkový úrad SR“) dňa 29. 6. 2023 v Bratislave bol Národný komitét ICOMOS Slovensko (ďalej len „NK ICOMOS Slovensko“) požiadaný o stanovisko k prerokovanej *Rezolúcii o možnostiach a spôsoboch zastrešovania hradných objektov*, predloženej Pamiatkovému úradu SR *Občianskym združením Donjon*, ktoré spolu s viacerými členmi združenia *Zachráňme hrady* a predstaviteľmi miestnej samosprávy je tvorcom tejto iniciatívy. Rezolúciu celkovo podporilo 23 signatárov.

Kľúčovou požiadavkou rezolúcie tak, ako bola prezentovaná na zasadnutí sekcie, je: *„prinavrátanie niektorých objektov (myslí sa hradov) do funkčného stavu, čo sa žiaľ bez striech a vnútorných priestorov nedá“*. Rezolúcia vyjadruje aj kritiku doterajšej praxe obnovy ruín hradov na Slovensku, ktorá uplatňuje prioritne konzervačnú metódu ako nosnú metódu pri obnove pamiatok v torzálnom (ruinálnom) stave zachovania. Súčasne žiada zmeny v prístupe orgánov na ochranu pamiatkového fondu v prospech povoľovania rekonštrukčných metód vo väčšom rozsahu aj pri obnove torzálny zachovaných objektov a taktiež ich zastrešenia, v záujme *„lepšieho funkčného využitia, efektívnejšej údržby a využitia“*. Prostredníctvom toho sa má *„zvýšiť návštevnosť v rámci rozvoja cestovného ruchu a s takto nastavenou stratégiou môžu jednotlivé organizácie spravujúce hradné objekty vlastnou činnosťou získať ďalšie finančné prostriedky použiteľné na obnovu a údržbu daných areálov“*. Zastrešenie vybraných objektov hradných ruín považujú signatári rezolúcie aj za jeden zo zásadných nástrojov zefektívnenia vynakladania verejných finančných prostriedkov. Požadujú umožniť priznané strechy, obnovu a čiastočnú rekonštrukciu objektov ruín všade tam, kde takýto zásah zlepši možnosti prevádzkovania pamiatky, zatraktívni vzhľad pamiatky alebo rozšíri prehliadkovú trasu, pri zachovaní pôvodných konštrukcií a pamiatkovej hodnoty

objektu. Touto rezolúciou signatári vyjadrujú požiadavku a apel na odborníkov, pôsobiacich v oblasti metodiky pamiatkovej obnovy, aby spoločným úsilím hľadali kompromisy a možnosti, ako naše hrady funkčne skvalitniť.

Slovenská republika, prostredníctvom viacerých dotačných schém, dlhodobo podporuje obnovu hradných ruín. Nemáme k dispozícii presnú štatistiku koľko obnov hradov bolo finančne podporených, ale výsledky tohto procesu sú výrazne vnímateľné na celom Slovensku. Cieľom podpory obnovy ruín hradov bolo prioritne zamedziť ich postupnému zániku, ktorý, samozrejme, prirodzene nastáva pri ruinách bez zásahu.

Pri otázke každej obnovy pamiatky, vrátane hradnej ruiny, musí byť hlavným východiskom jej **pamiatková hodnota**. Je to pomenovanie/vyjadrenie toho, prečo je ten ktorý objekt predmetom ochrany. Je východiskom pre akýkoľvek zásah do pamiatky, jej pochopenie a zachovanie, je základom rozhodovania o obnove, a zahŕňa aj využitie pamiatky. Charakteristickým znakom pamiatky je jej individuálna hmotná podstata a súbor jej pamiatkových hodnôt (významných historických, spoločenských, krajinných, urbanistických, architektonických, vedeckých, technických, výtvarných alebo umelecko-remeselných hodnôt). Akýkoľvek zásah do pamiatky nesmie ohroziť jej pamiatkové hodnoty. Musíme ich preto náležite poznať, pochopiť, rešpektovať a chrániť.

Východiskom ochrany a obnovy každej hradnej ruiny sú jej hodnoty, ktorých pochopenie závisí, okrem iného, od stupňa dôveryhodnosti zdrojov informácií, ktoré sa nimi zaoberajú. Preto je základom obnovy ruín hradov precízny **pamiatkový výskum**, ktorý spresní nielen ich pamiatkové hodnoty, ale i prvky zachovania ich autenticity a integrity, a stanoví návrh obnovy. Ak sa napr. pri výskume zistí zachovaný strešný štít, prípadne čitateľný negatív po krovovej konštrukcii, tak vtedy je rozhodovanie o zastrešení hradnej ruiny jednoduchšie.

Dôležitým faktorom pri rozhodovaní o obnove sú, samozrejme, aj špecifické posúdenia aktuálneho stavu zachovania hradnej ruiny, vychádzajúce z interdisciplinárneho charakteru obnovy. V tejto súvislosti je potrebné poznamenať, že niektoré vyjadrenia v rezolúcii nereflektujú dostatočne aktuálny stav odborného poznania. V rezolúcii sa napríklad uvádza, že *„Zaužívaným a preferovaným trendom sú skryté strechy, ktoré síce chránia interiéry stavieb, ale nechránia koruny samotných murív“*. NK ICOMOS by rád upozornil, že touto problematikou sa zaoberajú viaceré nedávno publikované zahraničné i domáce odborné články, poukazujúce na veľmi účinnú tzv. inžiniersko-biologickú ochranu korún torzálne zachovaných historických stavieb. V prípade záujmu je NK ICOMOS Slovensko pripravený poskytnúť podrobnejšie informácie a odkazy na príslušné odborné zdroje.

Závisí vždy na individuálnom pochopení a posúdení zachovania pamiatkových hodnôt pri každom predpokladanom zásahu do pamiatky. Zmena využitia predstavuje rovnako veľký zásah do pamiatkových hodnôt dochovaného objektu a posúdenie dôsledkov tejto významnej zmeny na ich zachovanie je snáď najzásadnejšie. Zastrešenie hradnej ruiny (nachádzajúcej sa častokrát v lese, na kopci, mimo obce) a jej možné permanentné využitie sprevádza aj množstvo ďalších zásahov do objektu a jeho okolia (osvetlenie, voda, kanalizácia, kúrenie,

doprava, zásahy do krajinného prostredia, atď.), ktoré menia samotnú podstatu objektu – ruina už prestáva byť ruinou.

Hodnoty hradných ruín nemožno obetovať túžbam po ich súčasnom stálom využití. Skutočne moderné a súčasne vedecky overené a nadčasové aspekty ochrany a obnovy hradných ruín možno oprieť len o precízny vedecký prístup k ich poznaniu, remeselný, ak je potrebný i reštaurátorský, prístup k ich obnove na vysokej odbornej úrovni a celkový, k okolitej prírode šetrný a environmentálne udržateľný zásah do okolia.

Nemožno riešiť oddelene či má byť ruina zastrešená alebo nie, ale ako tento zásah rešpektuje jej pamiatkové hodnoty. Zastrešenie je len jedným z potenciálnych prístupov k obnove a nemožno ho vytrhávať z jej celkového kontextu. Toto dokazuje i fakt, že počas dosiaľ realizovaných aktivít na záchranu hradných ruín boli individuálne zastúpené rôzne prístupy k ich obnove. Napr. z príspevku Mgr. Michala Šimkovica, ktorý prezentoval na sekcii, vyplynulo z posúdenia obnovy 67 hradov Slovenska, že na 39 hradných ruinách sa nachádza aspoň jeden prekrytý, resp. zastrešený priestor a že na nich boli použité rôzne individuálne prístupy obnovy. Preferovaná metodika obnovy sledovala minimalizáciu zásahov do ruiny hradu a v prípade intervencií uprednostňovala reverzibilné riešenia. Popri konzervačnej metóde sa uplatňovalo aj dopĺňanie a čiastočné nadmurovanie torzálne zachovaných objektov s cieľom ich statickej stabilizácie, v záujme predĺženia životnosti murív. Určite aj tu bolo urobených veľa chýb, častokrát spojených s neodborným zásahom do pamiatky, prípadne s experimentálnym prístupom.

Úlohou Pamiatkového úradu SR je jasná a komplexná identifikácia pamiatkových hodnôt každej chránenej hradnej ruiny a jej dôsledná ochrana, ktorej zodpovedá i spôsob obnovy. V snahe vyvarovať sa ďalších chýb a zachovať toto dedičstvo pre nasledujúce generácie NK ICOMOS Slovensko navrhuje Pamiatkovému úradu SR precízne vedecky zhodnotiť doterajší prístup k obnove hradných ruín vo vzťahu k zachovaniu ich pamiatkových hodnôt, venovať sa ako pozitívnym, tak aj negatívnym príkladom realizácie obnov ruín hradov, vrátane ich zastrešovania, tieto prezentovať a diskutovať na širokom odbornom fóre (medzinárodnej konferencii, príp. i sérii podujatí), a výsledky odbornej diskusie následne publikovať i ostatnej verejnosti prístupnou formou. NK ICOMOS Slovensko ponúka k tomu svoju odbornú pomoc.

Ing. arch. Ľubica Pinčíková

prezidentka NK ICOMOS Slovensko